

Even een vogeltje tikken

Soortenjagers, tuinkijkers en andere vogelaars

Een vogelaar is niet langer iemand die bij dag en dauw op de fiets stapt om gewapend met een verrekijker vogeltjes te bestuderen. De nieuwe vogelaars zijn jagers, fanatiek op zoek naar zeldzame soorten. Het gaat ze niet om de boomklever, de oehoe of de breedbekstrandloper, maar om de kick. 'Per auto zoefzoefhet land door, een vogel scoren, en op naar de volgende.' Door Mar Oomen, foto's Ad Nuis

Een prachtige zomeravond, zakkende zon in de rug, vrij uitzicht over ondiep water, uitgestrekte weilanden, een grote kudde galopperende konikpaarden. Bovenop het dijkje van het Jan van den Boschpad bij de Oostvaardersplassen 'scant' een aantal vogelaars het gebied, turend door hun telescoop. Daar vier 'fouragerende' grote zilverreigers, verderop een roerdomp en kijk: een bosruiter en een groenpootruiter. Leuk om te zien, maar ook weer niet zo heel bijzonder, ze 'horen' hier. Achter de vogelaars – boven het bos – zweeft een blauwe kiekendief. Dan gaat er een mobieltje. 'Staan er al foto's van op de site?' vraagt Peter de Vries (39) verbaasd, 'nee, die heb ik nog niet gezien. O, en ze zijn nog heel erg mooi ook, goh.' 'Het zijn ook altijd dezelfde die het 'm flikken,' zegt De Vries (39) tegen René Alma

(31), terwijl hij zijn mobieltje weer in zijn zak stopt. 'Had ik nu nog maar in Zeeland gewoond. Dan was ik misschien ook gebeld.'

De tot dan toe zeer spraakzame mannen houden minutenlang stil. Tussen hen in hangt een vreemd soort spanning – ze lijken erg opgewonden, vooral De Vries. Een paar uur geleden heeft een beroepsvogelteller samen met een paar vrienden in de Zeeuwse Grevelingen een exemplaar van de uiterst zeldzame roodkeelstrandloper gezien en ook, blijkt nu, gefotografeerd. Die gebeurtenis drukte al bij voorbaat op het avondje vogelen in de Oostvaardersplassen en nu hebben de mannen het alleen nog over die verdomd gelukkige waarneming, tweehonderd kilometer verderop. 'Dat is het meest ultieme wat een "DB'er" (jargon voor vogelaars die horen bij de Dutch Birding Association –

MO) mee kan maken,' zegt De Vries: 'Zelf een zeer zeldzame vogel ontdekken en die nog kunnen fotograferen ook. Natuurlijk heb ik de roodkeelstrandloper niet op mijn lijstje staan, hij is nog

Toen ze de citroenkwikstaart hoorde zingen piekte de hartslagmeter het meest'

maar zeven keer gesignaleerd in Nederland. Toch heeft het geen zin nu naar Zeeland te scheuren. De vogel vertoonde zich in een gebied waar "gewone burgers" niet mogen komen, en is bovendien alweer verdwenen.' 'Maar als hij weer gemeld

wordt,' zegt René Alma, 'vertrekken we meteen.' René Alma en Peter de Vries zijn, dat geven ze volmondig toe, 'soortenjagers'. Ze houden een lijst bij van alle soorten vogels die zij in hun leven gezien hebben. Ze zijn lid van de Dutch Birding Association (DBA) en hebben beiden een 'pieper' (semafoon) op zak. Dat betekent dat elke keer als er een voor Nederland zeer bijzondere vogel gesignaleerd wordt, zij daar meteen van op de hoogte worden gebracht, met speciale codes op hun semafoon. En als zij deze, zoals dat officieel heet, 'dwaalgast' nog niet eerder in hun leven hebben mogen aanschouwen, stappen ze onmiddellijk in de auto en rijden desnoods naar de andere kant van Nederland. Om, zoals vogelaars als Alma en De Vries dat zeggen, de vogel te 'tikken' en een 'twitch' te maken: om op hun 'lifelist' van 'gescoorde vogels' een kruisje te

kunnen zetten achter deze voor hen nieuwe soort. Alma heeft in Nederland, zegt hij, 382 soorten gezien, De Vries 397.

Lifelist? Vogels scoren? Ja, zeggen ze, zonder enige gêne. En dan houden ze, net als bijna iedere moderne vogelaar, ook nog een tuinlijst bij (of een balkonlijst), een provinciale lijst (De Vries heeft er zelfs twee: hij houdt bij welke vogels hij in Flevoland en in Friesland heeft gezien) en een wereldlijst en soms 'gaan ze' voor de maandlijst of de jaarlijst. Dan proberen ze binnen een maand, of binnen een jaar zoveel mogelijk verschillende vogels te zien, ofwel, in vogelaarsjargon: 'Een zo goed mogelijk jaar neer te zetten'.

Is vogeltjes kijken dan een wedstrijd geworden? Nee, zo moet je dat natuurlijk niet zien, zeggen de

Peter de Vries: 'Adrenaline is het bestaansrecht van de twitcher'

meeste vogelaars die je spreekt, en als het al een wedstrijd is, dan toch een waarbij je elkaar helpt, want bijzondere observaties geef je aan elkaar door en worden op internet gezet. Bovendien, zeggen ze, zijn ze allemaal actief of ooit wel eens actief geweest bij de plaatselijke vogelwacht. Ze hebben allemaal weleens geholpen bij 'trektellingen', ze assisteren ook wel eens de ringers in hun gebied en de meesten hebben bovendien wel eens een 'plotje' waar ze broedvogels inventariseren ten bate van nationaal onderzoek. Toch raken ook vogelaars als René Alma, die zeer betrokken is bij de Stichting Vogel- en Natuurwacht Zuid-Flevoland ('Ik doe aan alles mee'), pas écht in vuur en vlam als

Hans Magnin: 'Dertien paren nachtegalen zaten er in dat bosje'

hij vertelt over de 'zware soorten' die hij inmiddels 'gescoord' heeft, of over de 'Big Day' die hij dit voorjaar gewonnen heeft. Binnen vierentwintig uur zag (of hoorde) hij met zijn team de meeste verschillende soorten vogels. 'Alle provincies houden tegenwoordig een Big Day, hoor', zegt Alma, bijna verontschuldigend. 'Dan begin je om twaalf uur 's nachts en rijd je met de auto zo snel mogelijk van de ene naar de andere gunstige vogelplek.'

Ellen Sandberg (46), moeder van twee kinderen, lijkt in eerste instantie het type van de klassieke vogelvriendin bij wie onze gevederde vrienden in goede handen zijn. Al meer dan vijftien jaar is de voormalige docente biologie (voor de rust in huis besloot ze twee jaar geleden haar baan op te zeggen) zeer actief bij vogelwacht 'Delft en omstreken'. Elk jaar weer inventariseert zij de broedvogels in de Botanische Tuinen achter haar huis in Delft (in de broedtijd maakt ze iedere week een rondje door die tuinen en noteert ze precies wat elke vogel die ze ziet of hoort, doet). Ook heeft ze de inmiddels grootste kolonie lepelaars van Nederland onder haar hoede ('Die hebben hun nest in mijn "local patch", het gebied waar ik altijd ga vogelen'). Ze kan heel enthousiast vertellen over haar 'derde kindje', zoals ze de kolonie noemt, over hoe

lepelaarouders hun kinderen in een 'crèche' achterlaten opdat ze zelf op voedsel uit kunnen gaan en over alles wat des lepelaars is.

Maar ook in deze vogelvriendin schuilt een jaagster die geen weerstand kan bieden aan de sensatie van het moment. Telkens weer komt het gesprek terug op het soortzoeken; op, bijvoorbeeld, haar 'eerste grote twitch' (de eerste keer dat ze ver van huis ging om een bijzondere vogel te zien). Of op de nachten die ze struinend doorbracht in de bossen rond Maastricht, op zoek naar de oehoe die ze maar niet kon vinden. Of op die ene 'stadstwitch' toen ze met zijn allen naar het gebouw van de Vrije Universiteit in Amsterdam stonden te turen omdat hoog boven de hoofdingang de zeer zeldzame rotskruiper (een grijs vogeltje met kleurige vleugels van ongeveer zestien centimeter lang) zich verborgen hield, als een filmster die niet voor de camera wil verschijnen. En dan die noordse pijlstormvogel – 'mijn eerste' – door wie ze bijna de zee was ingesleurd (ze had geen rekening gehouden met het opkomend tij, een stormvloed).

Ellen Sandbergs echtgenoot – in zijn vrije tijd hardlooptrainer – heeft zijn vrouw eens een hartslagmeter omgedaan vlak nadat haar 'pieper' een Citroenkwikstaart had gemeld. Hij wilde weleens weten wát precies zo'n beestje bij zijn vrouw te weegbracht. Vier keer ging haar hart sneller kloppen. Toen ze de auto instapte om die Citroenkwikstaart te gaan 'scoren'. Onderweg, toen ze een roof-

vogel zag vliegen. Bij aankomst, omdat ze nu de Citroenkwikstaart te zien zou krijgen. En, natuurlijk, op het moment suprême: toen ze de vogel hoorde zingen en hem uiteindelijk ook zag zitten. 'Toen piekte de hartslagmeter het meest,' vertelt ze lachend.

'Adrenaline is het bestaansrecht van de twitcher,' zegt Peter de Vries, die van de ene wonderlijke uitdrukking in de andere valt. De vogelaars van de Dutch Birding Association blijken een geheel eigen jargon te bezigen. Zo gaat De Vries, zegt hij, ook graag 'remiën': in zijn eentje vogelen, naar de hoofdpersoon Remi uit het boek *Alleen op de wereld*. Zeer goede en bijzondere waarnemingen staan in soortzoekerstaal voor 'keiharde porno'. En iemand die 'defensief vogelt', aldus De Vries, is iemand die zich strategisch opstelt om snel te kun-

De vogelbeschermers in de Achterhoek hebben het niet zo op oehoetoeristen

nen reageren op meldingen van anderen. Zo iemand rijdt bijvoorbeeld op de afsluitdijk heen en weer om de boot naar Texel dan wel naar Vlieland te kunnen nemen, afhankelijk van waar het eerst een bijzondere soort wordt waargenomen.

Het is wel duidelijk: de jachtige, prestatiege-richte samenleving waarin iedereen uit is op snelle, hevige kicks, is doorgedrongen tot de wereld van de vogelaar. Maar hoe ver en hoe diep? Wat is er intussen van de oude, klassieke vogelaar geworden? De natuurliefhebber die bij dag en dauw, gewapend met verrekijker en thermoskan op de fiets stapt om een dagje vogeltjes te gaan kijken? De man of vrouw met thuis de boekjes van Jac. P. Thijsse die van de natuur houdt op zijn jarenvijftigst: met onvoorwaardelijke liefde voor alles wat groeit, bloeit en kwettert. Bestaat die nog wel? En de vogelbeschermers dan? De mannen en vrouwen die nestkasten ophangen en boeren waarschuwen dat grutto's nesten in hun weilanden gebouwd hebben. Of ze alsjeblift nog even willen wachten met maaien. Heeft die nieuwe spannende en onweerstaanbare hedonistische vogelaarscultuur – ik ga voor ik – het ook gewonnen van het klassieke 'beschermingswerk'?

'Soortenjagen was vroeger heel suspect,' zegt vogelaar Ruud Vlek (53), die al sinds zijn elfde vogelt (in het dagelijks leven is hij sociaal-wetenschappelijk onderzoeker). 'Op het enkel zoeken naar zeldzame soorten lag een moreel taboe. Wij – ik was lid van een vogelclub van Haagse scholieren – deden aan vogelstudie en aan vogelbescherming, zoals wintervoeding. Als er ergens eieren geraapt werden, kwamen wij daartegen in opstand. Voor de klassieke natuurbeweging gold en geldt: de héle natuur is bijzonder  n gewoon,  lles is belangrijk. Met de achteruitgang van de huismus komt dat principe overigens wel een beetje terug. Maar een deel van de vogelaarsgeneratie van nu gaat toch het liefst de zeldzame soorten achterna. Per auto zoef zoef het land door, even een vogeltje tikken, en op naar de volgende.'

Het is een rustige avond, begin juli. De zwaarste regenbuien zijn voorbij, over het Achterhoekse landschap hangt een dunne, wittige nevel. Samen met een ringer van achtenzeventig jaar die niet bij naam genoemd wil worden ('Ik hou niet zo van publiciteit') is Hans Magnin (67) aangekomen bij een enorme kasteelboerderij waar het wemelt van de boerenwaluwen. Magnin pakt een klein wit emmertje uit zijn auto, klimt in een reusachtige laadbak die achterin de grote open schuur staat om vervolgens een lange ladder te bestijgen die reikt tot aan de nok. Daar hangt een grote, rechthoekige kist waar blazende, sissende geluiden uitkomen, alsof er een grote, boze kater gevangen zit. 'Ze willen eten,' zegt Magnin als hij weer beneden is, 'daarom blazen ze zo', en hij pakt voorzichtig een wit donzig kerkuiltje uit het emmertje en houdt het zo vast dat zijn collega een ringetje om een pootje kan klemmen. 'Wist je dat die nestkast al dertig jaar oud is? De bekende vogelaar Onno de Bruin heeft hem nog als jong kereltje opgehangen.'

Magnin is een onderhoudende man die duidelijk plezier heeft in zijn 'beschermingswerk'. Meer dan

tachtig nestkasten heeft hij in zijn gebied hangen, in vijftien daarvan hebben kerkuilen een nest gebouwd dit jaar. Onderweg naar de volgende boerderij wijst hij op de wulpen en kieviten in het veld, op de veertig kunstnesten voor gierzwaluwen die hij heeft laten bouwen, op een bosje dat er niet meer is. 'Zomaar met een kettingzaag met de grond gelijk gemaakt omdat de eigenaar hout nodig had, dertien paren nachtegalen zaten er, die zijn nu allemaal weg.' En dan dat bos waar ineens alle grote bomen uit weg waren gezaagd, vanwege, aldus het Gelders Landschap, achterstallig onderhoud: jonge bomen moesten een kans krijgen. 'Ik heb meteen een journalist laten komen voor een foto van de grote stapel bomen die aan de rand van het bos lag. Mijn vrouw en ik gingen daar vaak wandelen om vogels te kijken, ze wil er nu niet meer heen.'

Magnin moet niets hebben van 'die fanatici die helemaal uit Noord-Holland komen gereden alleen om hier naar een kraanvogel te kijken'. Waar precies in de Achterhoek de oehoe zijn nest heeft, houden de Achterhoekse vogelbeschermers dan ook angstvallig geheim. Ze hebben het niet zo op oehoe-toeristen. En als Magnin zelf een oehoe in levenden lijve wil zien, gaat hij wel naar de Burgers Zoo. 'Zorg je er wel voor dat je een opvolger hebt,' zegt Magnin's collega ineens terwijl hij het tweede nest kerkuiltjes van een ringetje voorziet. Magnin gaat er niet op in.

Natuurlijk zijn er nog actieve vogelbeschermers. Misschien wel meer dan ooit. In Nederland zijn 360 vogelwerkgroepen, zegt Harvey van Diek, woordvoerder van de landelijke onderzoeksorganisatie SOVON (Samenwerkende Organisaties Voor Vogelonderzoek Nederland). Vogelbescherming Nederland telt ongeveer 125.000 leden. Akkoord, negentig procent daarvan is uitsluitend tuinkijker. Maar die overige tien procent is toch wel een serieuze vogelkijker, met een behoorlijke dosis kennis. En maar liefst 6830 vogelaars, vertelt Van Diek, nemen elk jaar weer de moeite om zeer nauwgezet en precies volgens bepaalde regels vogels te tellen en te inventariseren, zoals SOVON dat van hen verlangt. Maar, waarschuwt Jan van der Straaten in het jubileumboek van SOVON, het actieve ledenbestand van de vogelwerkgroepen vergrijsd. De jongere vogelaar wil zich niet binden, voelt zich niet thuis in het verenigingsleven. Zoals Peter de Vries het zegt: 'Ik wil kunnen gaan en staan waar ik wil. Ik wil niet gedwongen worden met een groepje kinderen op stap te moeten.'

En zoals De Vries zijn er meer, vooral onder de 'jongere' generatie (tot een jaar of veertig), maar zelfs onder de oudere garde vogelaars zijn er die graag af en toe uit de dwangbuis van de vogelwerkgroep vandaan kruipen om, bijvoorbeeld, eens ongegeneerd op jacht te gaan naar een bijzonder exemplaar.

'Het verstandigst is eigenlijk om als Einzelgänger vogelend door het leven te gaan. Pallieterend, prikkebenend of pluizend,' schrijft voge-

laar Dick Jonkers in *Vogellogboek van de twintigste eeuw*, een bundel met ervaringen van vijftig verschillende Nederlandse vogelaars. 'Georganiseerd steek je je hoofd boven het maaiveld, word je bestookt met onderzoek- en telvragen en voordat je het weet word je geleefd door de telcultuur. Je moet wel mee wil je niet als aso worden beschouwd.'

Fred Geldermans (53) van Vogelwerkgroep Den Helder is vooral een man van de zeevogeltrek. Met veel liefde en toewijding registreert hij elk jaar weer hoeveel vogels van zuid naar noord en weer terug vliegen. 'Al jaren zit ik aan zee – en dan komen die rotganzen weer voorbij – dat blijft zo mooi, zo fantastisch. Als je bedenkt hoe ver die vogels vliegen onder wat voor omstandigheden. Ze overleven z o veel.'

Nee, hij heeft geen semafoon van de Dutch Birding Association, maar een vriend van hem wel. Dus reist ook hij – de klassieke vogelaar in hart en nieren, hij heeft niet eens een eigen auto – af en toe het land door om een zeldzaam exemplaar te aanschouwen. En ook hij houdt een lijstje bij van alle vogels die hij heeft gezien. 'Nu ben ik wat rustiger geworden, maar tot een paar jaar terug kon ik er zelfs wakker van liggen als ik een bijzondere vogel had gemist.'

De boekhouder van de Vereniging Vogelbescherming Nederland, Gerard Steinhaus, staat tweede op de ranglijst van vogelaars die in Nederland de meeste bijzondere soorten hebben waargenomen. (Hij heeft er in zijn leven 436 gezien). En ook bij SOVON komt het voor dat een gewone telling onderbroken moet worden omdat de tellers zijn vertrokken, onderweg naar een vogel die nog niet op hun lifelist staat.

Het is moeilijk weerstand bieden aan de zeldzame soort, Neerlands dwaalgast brengt vrijwel iedereen in bekoring. Ook de klassieke vogelaar, voor wie iedere vogel gelijk zou moeten zijn, kan de roep van het avontuur waarmee hij zich kan onderscheiden, vaak niet weerstaan. Want sommige vogels zijn nu eenmaal meer gelijk dan andere, en de vogelaar die ze ziet, wordt vanzelf ook een beetje meer gelijk. Voor de echte Dutch birder is het 'twit-chen' zelfs een manier van leven. De jacht op zeldzame vogels geeft hun, zeggen ze, een doel in het leven. Een reden om de deur uit te gaan. En als ze in

'Ik kon er zelfs wakker van liggen als ik een zeldzame vogel had gemist'

Nederland alles hebben gezien, dan is de stap naar het buitenland zo gemaakt. Drie, vier, vijf keer per jaar pakken deze natuurliefhebbers het vliegtuig – de grootste vervuiler onder de voertuigen – om elders in de wereld nog wat vogeltjes aan hun lijstje

(hun wereldlijst dus) te kunnen toevoegen. Natuurlijk is hun vogelkennis enorm en hun determinatievermogen wonderbaarlijk. Moeiteloos onderscheiden ze de lachstern van de grote stern van de brilstern van het visdiefje. Ze weten precies in welk jaargetijde wat voor vogel in wat voor gebied zou kunnen verschijnen. Dankzij de activiteiten van de DBA is de (semi-)wetenschappelijk kennis van vogels behoorlijk toegenomen. Maar in het veld kunnen de soortenjagers nog wel eens wat irritatie oproepen. Allereerst natuurlijk omdat ze soms met zovelen zijn. Dan staan ze met tientallen en soms zelfs met honderden te drommen om met hun lange toeters dat kleine beestje zo goed mogelijk te aanschouwen. En als er werkelijk iets bijzonders te zien is, vergeten ze weleens dat het terrein waar de vogel zich begeeft van een particulier is, of voor de 'gewone mens' ontoegankelijk natuurgebied.

Zondag 11 juli, vier uur in de middag. In IJdoorn, een natuurgebied ten noorden van Amsterdam, gebeurt iets bijzonders: op het slikachtige terrein strijkt de redelijk zeldzame breedbekstrandloper neer. De plaatselijke vogelaar is heel enthousiast, belt meteen de Dutchbirding Vogellijn en zet de waarneming op het Amsterdams VogelNet. Dat zeldzame vogels ook Amsterdam aandoen, mag, moet zelfs, heel Nederland weten. Niet tot ieders genoegen.

'Vertel mij eens,' reageert een bezorgde vogelaar op het bericht op het Amsterdams VogelNet. 'Hoe leg je aan "De Gewone Man" uit dat hij of zij niet over of door dat hek bij IJdoorn mag. Want stond er niet op dat bord dat de toegang ook verboden is voor Leden van Natuurmonumenten? Ja, hoe leg je die G.M. uit dat hij of zij er niet in mag ("rustgebied meneer, broedgebied meneer, kwetsbaar gebiedje mevrouw; trekvogels moeten hier rustig krachten kunnen opdoen"), als al die mannen en vrouwen met dure kijkertjes dat gewoon wél doen?'

Dat het vogelen anders is geworden, een beetje zelfs een ratrace, merkte ook Lin Tabak, vogelaarster en coördinator van cursussen bij Vogelwerkgroep Amsterdam. Tot voor kort ging ze altijd vogeltjes kijken in Waterland, bij het Kinselmeer, Durgerdam, IJdoorn, dat gebied. Maar, zegt ze,

In het veld kunnen de soortenjagers nog wel eens irritatie oproepen

sinds daar een natuurgebied is aangelegd, ter compensatie van IJburg, is het er niet leuk meer. Daar staan de meest fanatieke vogelaars op een kluitje hard te werken. Gespannen te kijken. Geconcentreerd te tellen. En: op te letten of er nog een bij-

Ellen Sandberg: 'De noordse pijlstormvogel was mijn eerste twitch'

zondere strandloper tussen stapt. Want daar is het de fanatieke vogelaar natuurlijk om te doen: dat ene moment van roem: zelf een bijzondere vogel ontdekken. Ze hebben, zegt Tabak, niet eens tijd om rustig een boterham te eten – dat doen ze staande achter hun telescoop. Als Tabak – toch echt geen onverdienstelijke vogelaarster – erbij staat, moet ze haar mond houden. 'Eén vraag stellen mag net, twee vragen zijn een blijk van onvermogen en met drie vragen heb ik het verprutst, dan moet ik thuis nog maar even in de boekjes kijken.' Tabak heeft dit jaar dus nog niet gevogeld. Waar moet ze heen om nog een beetje te kunnen genieten? Ze spreekt liever af met haar Brabantse vogelvrienden, die zijn niet zo competitief. Dan gaan ze lekker ouderwets vogelen, koffie mee, broodjes mee, gebiedjes kijken in Zeeland. En tussendoor picknicken.

www.dutchbirding.nl

www.sovon.nl

www.vogelbescherming.nl

www.vogelfestival.nl

28 en 29 augustus organiseren Vogelbescherming Nederland, Staatsbosbeheer en SOVON in de Oostvaardersplassen bij Lelystad een vogelfestival met het thema vogeltrek.